

חלק ראשון

1. מבוא

ההצגה 'אשכנזי זה שם מזרחי', בוימה ונוצרה על ידי שי גיברי-אשכנזי, יחד עם ארבעה שחקנים יוצרים: שיר אברמוב, ליאור גלרון, מיכאל גמליאל, ואסף מרון. השחקנים בעלי סיפור חיים דומה לבעיה אותה ביקש לחקור, של בנים ובנות לזוגות מעורבים (הורה מזרחי והורה אשכנזי), אשר נושאים על כתפיהם את המשמעויות העדתיות במדינת ישראל, תוך בחינה של זיכרונות ילדות וחוויות של קיפוח או בלבול. ההצגה, הינה קצרה באופן יחסי, בהתאם להצגת שוליים בעלת נושא ספציפי.

ההצגה עוסקת באופן אנקדוטי, אך גם עמוק, באופן שבו נחוה היום השסע העדתי, והדרך שבה שסע זה, שכיום כמעט ואינו נוכח במרחב הציבורי ואין דיון עליו, משפיע על בני תערוכת אשר חווים קשיים חברתיים, בשל מראם, שמם וזהותם. לדברי היוצרים, ההצגה הינה, תיאטרון 'דוקומנטרי שנועד בחדר החזרות'. ואכן, ההצגה, של אנסמבל 'כאן', מתנהלת בצורה מינימליסטית, גם ברמת התפאורה ובמיוחד באופן ובמובן שבו השחקנים משחקים את עצמם, כאשר מרבית זמן ההצגה הם מספרים באופן מודע לקהל את קורותיהם. ההצגה מורכבת מארבעה שחקנים בלבד, אשר לאורך כל ההצגה נמצאים על הבמה, כאשר לעיתים דמות אחת נמצאת במרכז הבמה, והשחקנים האחרים נמצאים ברקע.

"קבוצת התיאטרון אנסמבל 'כאן', הוקמה בשנת 2000 כדי לחקור פורמטים תיאטראליים ורפורמטיביים... הקבוצה עוסקת בחומרים מקוריים תוך חיבור בין הדוקומנטרי לפיוטי... כדי להאיר את הייחודי והסמוי מן העין, במציאות הישראלית". (דף מידע, אשכנזי זה שם מזרחי)

באמצעות התחקות אחר עבודתו של פרופ' אוריין (1999; 2008) אשר פעל לחקר התרבות הישראלית והתמודדות החברה עם אתגריה. בעבודה זו אבקש לחקור את ההצגה 'אשכנזי זה שם מזרחי', תוך בחינה של המאפיינים השונים בה. עבודה זו, תחולק לשני חלקים עיקריים. בחלק הראשון אציג את שדה המחקר, על ההצגה, יוצריה ושחקניה, את ההקשר שמתוכו ההצגה יוצאת, והצגות דומות לה במרחב התיאטראלי הישראלי כיום (בין היתר, ההצגות 'קזבל' ו-'תיקון'), והדרך שבה יוצרי ההצגה עצמה מסתכלים על ההצגה ומטרותיה.

בחלק השני של העבודה, תחל עבודת המחקר עצמה, כאשר בתחילה ייבחנו כלל הדמויות בהצגה (הכוללות סך הכול ארבעה שחקנים המגלמים את עצמם), וכמה דמויות משנה שאינן נוכחות בפועל. לב המחקר, יהיה בחינת סוציו-נרטיבים של ההצגה, אשר תבחן את אופן התגלגלותה, המבנה העלילתי שבה היא פועלת (שבמקרה זה פועלת כאסופה של סיפורים בעלי קשרים שונים), והדרך שבה היוצרים משתמשים בעלילה כדי להציג דילמות, אתגרים, ובעיקר דיונים על סוגיות מורכבות על זהות וקבלה של תרבויות אחרות. בהמשך המחקר, ינותח גם השימוש הלשוני של ההצגה, שם נעשה שימוש בשפות עברית וערבית, הסלנג והטרמינולוגיה, אשר עוזרים לעצב את הדמויות ואת מצב תודעתם. לבסוף, תיבחן גם הביקורת הציבורית להצגה, תוך הצצה לדעתי האישית על ההצגה ויכולת הגשמת מטרותיה.

2. קונטקסט¹

2.1 האירועים שיצרו את השסע העדתי

השסע העדתי, או "השד העדתי", הינו הדרך הטובה ביותר כדי להתייחס לאחת הסוגיות החברתיות הטעונויות ביותר בהיסטוריה של החברה בישראל. ישנם אשר מתייחסים לשסע העדתי כחלק מהעבר הישראלי, וטוענים כי אין ולא קיימת אפליה מוסדית יותר בישראל (ליסק, 1996, עמ' 304-303). ואילו אחרים, המהווים סוג של קונצנזוס באקדמיה הישראלית, המסתמכים על תוכן וידע אקדמי, הטוענים כי אפליה זו קיימת ולמעשה משפיעה על הדור המזרחי בישראל מקום המדינה, ועד היום (Kozłowska, 2014, p48). התקופה שלאחר קום המדינה, כאשר מפא"י הייתה מפלגת השלטון. מרבית העולים מארצות המזרח התיכון ומצפון אפריקה, נשלחו לעיירות פיתוח ולמעברות, וקליטתם הייתה משבר מתמשך. הם היו מרוחקים ממוקדי כוח, והיה מתח רב בין הקולטים לנקלטים. האשכנזים ציפו שהמזרחים ינטשו את תרבותם המזרחית/ערבית. הם ראו במזרחים פרימיטיביים חסרתי השכלה, כאלה שיש להעבירם תהליך של מודרניזציה, על מנת שייטמעו בתוך התרבות החילונית/אשכנזית ציונית.

המזרחים לעומתם, אשר חלקם היו אמידים בארצות מוצאם, ציפו כי יגיעו ל"ארץ זבת חלב ודבש", ה"ארץ המובטחת", וחשבו שהקהילה בישראל, הינה קהילה מסורתית ומאוחדת. הם לא ציפו לחיים הקשים, לקשיים הכלכליים והחברתיים אותם חוו. המזרחיים ראו את עצמם כיהודים לכל דבר, וקיוו לשילוב חברתי מיד עם בהגיעם ארצה, אך נתקלו במציאות שונה.

מדינת ישראל עם קום המדינה הייתה מודעת, וקבעה מדיניות לבעיית השילוב של בני עדות המזרח, תוך החלטה וקביעה כי באמצעות אינטגרציה, או במילים אחרות, כור היתוך, ישתלבו בני עדות המזרח וינהגו כישראלים לכל דבר. עם זאת, כור היתוך זה קבע כבר את ההגמוניה ואת התרבות השלטת, ולכן נדרשו אוכלוסיות אחרות, כמו בני עדות המזרח, למחוק את תרבותם וזהותם, ולהתגלם באזרחים סוג ב', אשר אינם קרובים לצלחת וקבועים במצבם הסוציו-אקונומי (Sasson-Levy, 2013, p29-30).

אינטגרציה זו התבטאה במספר מוסדות משמעותיים של החברה הישראלית, כאשר המרכזיות בניהם הינה מערכת החינוך הישראלית, אשר בחרה בשיטות מערביות אשר שמו את בני עדות המזרח בנחיתות, ובעיקר במסגרות הצבאיות, אשר הפלו את בני עדות המזרח ולאורך תקופה ארוכה מנעו מהם יכולת התקדמות והתפתחות בתוך המסגרת הצבאית (Kozłowska, 2014, p49). בהמשך לזאת, וכפי שהמוסדות התייחסו באפליה וקיפוח כלפי בני עדות המזרח, כך גם בקרב החברה הכללית, אשר החלה לייחס סטריאוטיפים כנגד בני עדות המזרח, וליחסם תכונות ערביות. השילוב של דעת הקהל הכללית, יחד עם ההדרה בצבא, הובילו לקשיים גם בתחום התעסוקה, ולקשיים גורפים לצאת ממעגל העוני ומשכונות המצוקה (בן-שאול, 2008, עמ' 154-155).

נושא נוסף, שגם הפך להיות נושא משמעותי גם בשיח הציבורי היום, הוא סיפור חטיפת ילדי תימן. בשנות הקמת המדינה, המוני עולים הגיעו לארץ אשר לא היו לה את המשאבים ואת הידע להתמודד עם כמות כזו של אנשים. בתוך המולה זו, קיימים מספר עדויות כי באופן מתוכנן, ילדים שנמסרו

¹ ניתוח טקסט מתוך עולם התיאטרון חייבת להתבצע תוך ביצוע מחקרי הקשרי (קונטקסטואלי) אשר מייצר את החיבורים בין הייצוגים והסימנים הנמצאים בטקסט לעומת המציאות החברתית אותה מבקשים להבין ולנתח.